

El roquer de Torredembarra i el seus topònims

Josep Gual Gallofré

La part del terme de la Torre que toca el mar, la costa, està formada per uns 3,5 km de platja de sorra i uns 1,5 km de roquer i port. La part del roquer que ha quedat afectada per la construcció del port no ha resultat desdibuixada de com era, malgrat haver-ne allunyat el mar i les onades que abans hi batien, i encara se'n pot reconèixer l'antiga fisonomia. La resta del roquer, que és la major part, no s'ha vist alterada perquè queda més enllà del port.

La configuració del penya-segat dels Munts, que és com anomenem el promontori del roquer de la Torre en conjunt, és molt irregular, amb grans variacions de molts metres en l'alçada, que baixa en uns llocs fins a prop del nivell del mar, i que s'enfila a poc a poc fins a alçades de trenta o més metres que cauen en cingle vertical. El penya-segat fa encara un dibuix més notable en les entrades del mar que ha gratat la roca on no ha estat prou resistent, i hi ha format racons insospitats i sortints que es projecten mar endins poc més enllà.

Tota aquesta variació l'ha elaborada l'erosió del mar a la base del roquer, on l'ha buidat constantment durant segles i mil·lennis fent caure de mica en mica les parts superiors quan, minats de la base, no ha aguantat el seu pes. Això, segons la duresa i composició de la roca, que aquí és variable, ha donat resultats diversos. En uns llocs ha produït esclavissades i s'han després enormes blocs de roca que han caigut

verticalment on reposen actualment. En altres, la trencadissa s'ha anat produint descomponent-se en penyes no tan grosses que han caigut i rodolat, i han fet tot un escampall amb el temps i l'ajuda del mar batent en temporals i erosionant pacientment en llepades de bonança. En altres racons on la roca no ha estat prou dura, l'erosió del vent hi ha ajudat i la descomposició ha arribat a convertir-la en algun lloc en pols, i allí on la roca ha resistit sense trencar-se, la balma que ha anat produint l'erosió és de grans dimensions. Aquesta constant erosió, com dèiem, ha estat a través de segles i mil·lennis però, tot i així, els que ja fa molts anys que ho observem encara hem pogut veure alguns d'aquests canvis i caigudes, i gairebé assistir-hi. Quan descrivim per parts i amb els diversos noms els punts d'interès, ja ho explicarem amb detall.

El roquer era molt visitat i recorregut, no pels turistes, que no cal que tots els encants de la vila els hàgim de valorar segons l'interès dels forasters i no són gaires els que n'hagin descobert els atractius, sinó pels torrencs, que des dels pescadors de canya fins als escolars que es jugaven l'estudi, les parelles de festejadors, els buscadors de musclos i altres mariscs, els banyistes a l'estiu coneixedors del lloc on era fàcil capbussar-se o passejants a prendre el sol a l'hivern, en sabien, sabem, el nom de tots els racons i accidents del terreny que tocava i mullava el mar. És curiós de fer notar aquesta necessitat de donar nom a cada indret i cada punt del roquer, a vegades molt proper l'un de l'altre. Calia tenir un nom de referència per passar informació d'un pescador a un altre, sobretot quan la pesca amb gussis i petites embarcacions a rem i senzills aparells era prou productiva tan prop de terra. La mar era d'una gran generositat quan encara no l'havíem feta malbé amb la pol·lució, la pesca exhaustiva, i altres malvestats.

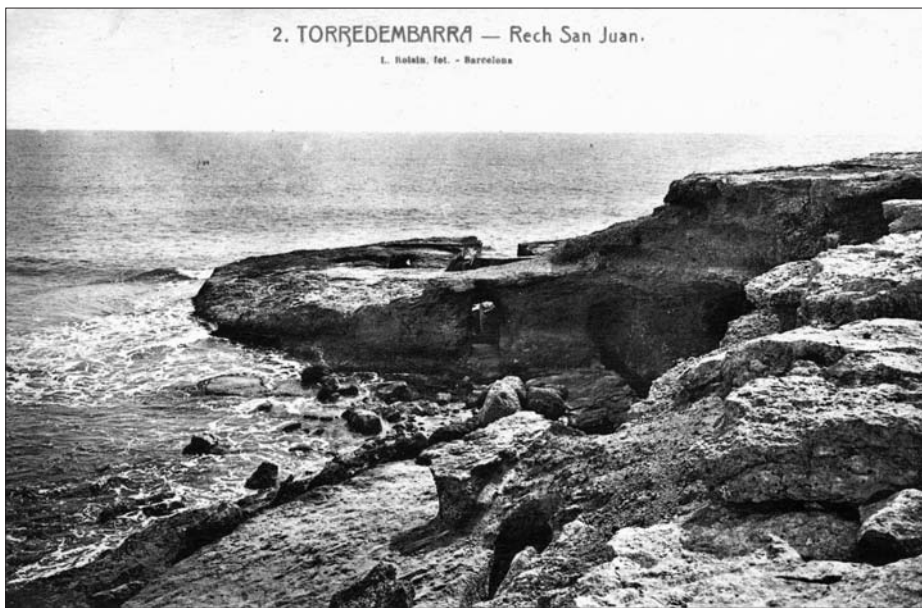
A propòsit que s'editen uns calendaris amb fotografies de fa cent anys, si fa o no fa, i que el de l'any 2008 l'han dedicat a fotos del roquer, m'ha semblat oportú repassar aquests topònims, és a dir, els noms que els torrencs a través dels anys han anat donant a cada roca o sector. És oportú de fer-ho ara que encara no s'han oblidat i que som a temps de fer memòria o d'endevinar d'on va sortir la inspiració de cada bateig perquè la raó del nom ha desaparegut no fa gaire, en alguns casos.

Dels darrers dos o tres-cents metres de platja tocant el roquer se'n diu encara Racó de l'Art perquè en temps passats, i cal suposar que va durar centenars d'anys, s'hi calava un art a quatre o cinc cents metres de terra i es llevava de terra estant tirant els dos caps fins a portar l'art amb el peix a la platja. Cada dia en el mateix lloc i agafant peix. Quina meravella de vitalitat del mar que suportava aleshores aquesta explotació constant sense variar de lloc. Encara va durar fins a començaments del segle xx. Anar a tirar de l'art era una feina que, a part dels pescadors professionals que ocupaven els llocs de compromís, el munt de gent necessària per estirar la corda, que potser només cobraven uns quants cèntims i potser ni això, sinó que solament

els tocava un grapat de peix, era, dèiem, feina de persones a un pas de la indigència. De Tarragona venia una part important d'aquesta pobra gent.

El rec de Sant Joan era la primera part del roquer on posàvem els peus així que deixàvem de trepitjar sorra. De recs n'hi havia dos. Formaven part d'unes instal·lacions que es devien començar a fer cap al segle xv, les primeres, i que es devien ampliar més tard. Eren unes entrades d'aigua de mar per conduir-la a les salines on es dessecava l'aigua salada i se'n recollia la sal. L'entrada de l'aigua era per unes boques obertes a la roca, seguia per dues galeries o túnels fins que sortia a l'aire lliure en un rec tocant la platja i es tornava a conduir en una galeria que s'iniciava a sota aproximadament del que és ara la plaça del Peig. Seguia per sota del que són ara cases de pisos i els jardins de la Casona del Carme i sortia de nou en forma de rec a l'indret del carrer de la Martineta i d'allà cap a les salines que ocupaven tota la plana on hi ha ara l'estació del ferrocarril, fins tot el que és ara el barri de Baix a Mar i més enllà fins a trobar el terme de Creixell.

Quan encara Clarà i Torredembarra estaven separats com dues poblacions diferents, les primitives salines als aiguamolls depenien de Clarà, com es documenta cap a mitjan segle XIII. Aquests recs i instal·lacions s'havien fet més tard per millorar-ne el rendiment. Tot aquest terreny pla i baix que hem vist inundat, a vegades, en la nostra joventut, tot al davant de l'estació, s'ha anomenat els Salats, com un

Imatge del rec de Sant Joan als anys vint del segle xx. Col·lecció David Morlà

vell indici del que diem, fins fa poc que s'han anat edificant. La construcció de la via del ferrocarril i l'estació va significar fer-hi el terraplè necessari i la via mateix va resultar un dic que va facilitar terraplenar de la via cap amunt.

En fer els fonaments de l'edifici Boavi, hi van trobar la galeria que travessava tota l'antiga finca del Clos, aleshores ja plena de sorra. Segurament, l'explotació de les salines devia portar la necessitat constant de netejar les galeries i recs de la sorra que el vent hi devia anar acumulant. A les entrades o boques dels túnels on es captava l'aigua de mar hi havia diversos indicis, a la roca, que feien pensar en algun giny per retenir l'aigua que hi entrava a cops d'onada. Mirat amb ulls actuals, es veu molt dubtós el funcionament de tot plegat, atès que l'escassa elevació del nivell que s'obtenia de l'aigua del mar no oferia possibilitats de portar-la gaire lluny per l'impuls. Del que podem estar segurs és que el mar en terreny baix i llis podia entrar a impuls de temporals i facilitar les salines sense més ajuda, i inundar una extensió extraordinàriament planera i tan gran. Aquestes boques d'entrada, els curts túnels i els recs han desaparegut sota la terra i la sorra en construir el port. Només en queda un petit tros de rec fet a la roca i la sortida del rec a la que era platja, que es mostra actualment com un arc a través de la roca. Com que el tros de rec té terra, hi creix certa vegetació que si se'n tingués cura es podria enjardinar, mentre que ara fa un efecte d'abandó.

Cal fer notar que el port ha allunyat el mar i el seu efecte nociu contra la vegetació, tant el port com la gran platja que ha resultat de l'acumulació de sorra al dic de Llevant, que ha influït en diversos centenars de metres de platja. Prova d'això és la verdor de pins i altres ornaments vegetals en els jardins de les construccions properes a la platja, abans tan castigades pel ruixim salat dels dies de mar grossa de xaloc.

Aquest efecte protector es nota extraordinàriament en tota la part del roquer de damunt del port, abans només poblat de pinets com a bonsais que no podien aixecar més que uns pocs pams de terra perquè el xaloc els retallava tal com fa el barber al meu clatell. Les úniques plantes que resistien de sempre eren les motes de fonoll marí en les escletxes que tenien terra, i bastants margallons —aquelles diminutes palmeres que servien per fer-ne escombres—, de la desaparició dels quals les males llengües culpen els nouvinguts del sud perquè en tallaven els brots per menjar-se'ls. Són els *palmitos* que es poden comprar al comerç en pots de conserva.

Ara trobareu pertot dalt del roquer pinets de bona mida que amb el temps podran arribar molt amunt i també ginesta, molta en certes raconades, com tota classe de vegetació silvestre. Realment sorprenent pels que sempre hi havíem vist poc més que la roca pelada.

De la importància econòmica que van tenir les salines ens en va parlar el cate-dràtic de la Universitat de Barcelona i historiador Sr. Casassas (si no ho recordo malament) en una conferència sobre la història de Torredembarra, en la qual ens feia notar la seva sorpresa en investigar que Lluís d'Icard i d'Agustí, senyor de la

Vila, amo del castell vell, i amb un terme reduït, disposés de prou capital i pogués construir un castell nou (entre el 1565 i el 1578) i gaudís d'una extensa biblioteca, important pel seu temps —llogava els llibres segons una llibreta de comptes que havia descobert el Sr. Casassas—. L'explicació, segons ell, eren els ingressos pels drets d'explotació de les salines.

Hi havia un edifici anomenat el Casalot a l'indret del carrer que porta aquest nom, prop de la plaça d'Aragó, que fa creure que potser era un punt més o menys dintre de les salines i que podia haver estat un dipòsit de la sal o de béns dels saliners, amb vestigis d'habitatge de qui n'havia pogut ser vigilant o funcionari. Encara a començaments del segle XVIII, en les partides de baptisme de la Vila s'hi inscriuen nadons fent constar com a ofici del pare empleat de les salines, administrador de les salines o altres ocupacions també de les salines.

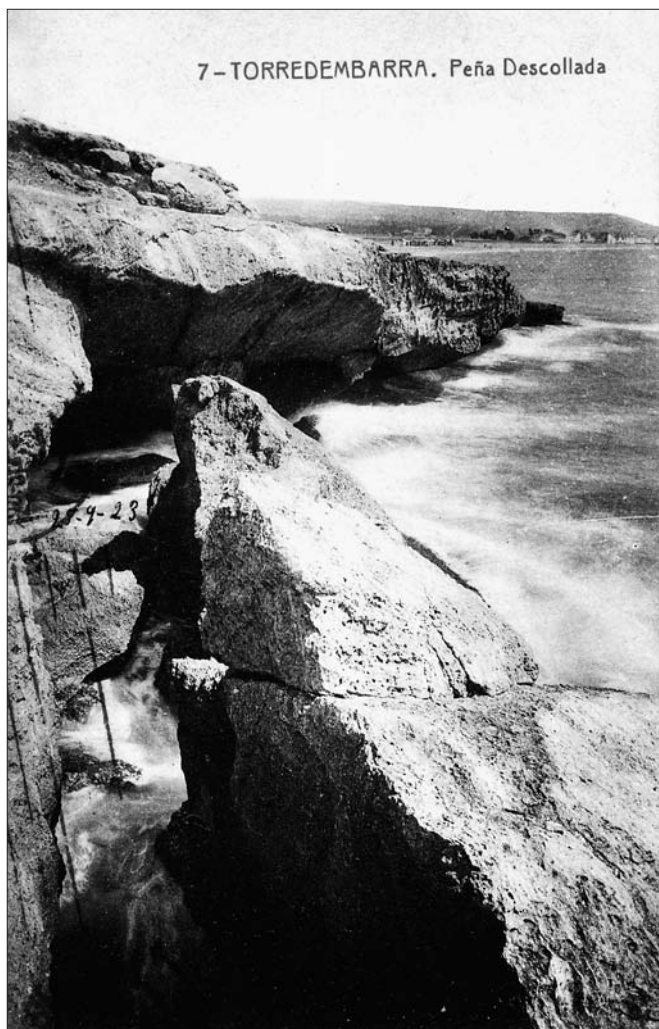
Preguntats vells pescadors o gent de la Vila, em diuen del Casalot que havia estat una botiga de boters. Més antigament s'hi havien estabulat els cavalls que servien per treure i varar les barques. No obstant això, ni una cosa ni l'altra no sembla que justifiquin la construcció d'un edifici tan sòlid, de bona mida i amb habitatge inclòs.

Deixem aquest tema de les salines, que, si bé és molt atractiu, tampoc no en sabem gaire cosa més. Hi ha molt per investigar i algun historiador jove en podria treure moltíssim suc, tal com ens deia el ja referit professor Casassas.

Comencem a caminar per les antigues roques en aquest punt molt separades del mar per tota l'amplada del port. No fa gaire que, en construir el port, s'havia col·locat un vidre en una obertura que ens permetia veure, tot passant-hi per sobre, l'interior d'un dels petits túnels de captació de l'aigua del mar. Amb les darreres obres que es van fer per condicionar millor el lloc i la bona pensada de fer-hi un camí protegit per passamans de corda per seguretat del passejant que s'enfila pel roquer, s'ha perdut aquesta important referència. Per això encara és més necessari, abans no s'oblidi del tot, descriure el que anem dient d'aquests túnels i recs ara colgats sota d'un a dos metres de sorra i terra per aixecar la riba, el port i les instal·lacions.

Per seguir i visitar aquesta primera part del roquer, ara dintre del port, ho podem fer ben còmodament per baix, pel passeig i voravia del port, pel que abans era mar més o menys fonda. Aquesta vista del roquer l'havíem de prendre a bord d'una embarcació.

Seguim caminant vorejant per sota el tallat del roquer, ara sense aigua. Passarem per davant d'una o dues balmes resultat de l'erosió del mar a la roca, malgrat que en haver-ho terraplenat gairebé dos metres encara són notables. Arribem aviat a un indret on veurem dues grans penyes que es van desprendre fa molts centenars d'anys, si no mil·lennis, i van caure no més de dos o tres metres fins a tocar fons a penes separant-se de la paret. N'hem dit sempre les Roques Arriades.

*Imatge de les Roques
Arriades a principis dels
anys vint del segle XX.
Col·lecció David Morlà*

Seguint enllà a pocs metres, la roca per on anem passant pel davant fa una depressió. Hi veurem a penes un petit forat a la roca en direcció a llevant que és la resta visible d'un gros forat ara tapat de sorra on al fons, abans de la construcció del port, hi batia l'aigua. Això és el que probablement va donar el nom a l'indret de la Roca Foradada, produït el forat per l'erosió del vent. Al mateix costat hi ha una petita entrada feta per la mà de l'home aneu a saber quants segles fa, que permetia l'accés a la cova. La cova, com una gruta, amb una alta volta, abans rebia l'entrada d'aigua entre diverses penyes per la boca; l'aigua s'hi renovava i fàcilment s'hi podien pescar

pops roquers, petites gambes, peixets de roca i tenia un atractiu encant el soroll del mar, el moviment de cada onada que entrava, l'olor marina intensa, la penombra, i aquest misteri que acompanya el mar on no saps ben bé damunt de què poses els peus. Fins i tot pels iniciats, l'onada que t'acaronava els peus et feia venir una esgarrifança. Saltant de pedra en pedra o de peus a l'aigua amb el salabret a la mà o amb una popera, en silenci per no espantar la presa, quantes hores hi he passat oblidant el món! Fins que ara ja en els darrers anys em feien tornar en si els crits esgarrifosament ressonants per l'alta volta de la gruta dels turistes que descobrien malauradament l'entrada. “¡Pepeee! ¡Corre, ven! ¡Coño, qué cueva! ¡Dile a Mari que venga!” , etc.

Hi venien altres turistes de pell més rosada que entraven en silenci gairebé amb devoció impressionats per la penombra i el misteri del lloc, i s'acostaven encuriosits en veure'm, parlant en veu baixa. Eren europeus.

Un altre encant de la gruta era que al fons, on gairebé no arribava gens de claror, feia una petita platja, amb una obertura al fons de tot en forma vertical que havia proporcionat argument a la fantasia de si anava per un passatge subterrani fins al castell. Pura fantasia. Algú que ho havia intentat no va poder passar d'uns pocs metres fins que el pas es feia estret i impossible de seguir. Cridava l'atenció que a la dreta de la platgeta, entre sorra i roca, per sota l'aigua, hi entrava la llum en una llarga esclatxa horitzontal d'un color blau-verd que agafava en entrar a través de l'aigua un to i moviment fantasmagòric en la penombra de l'indret. Era una obertura que donava entre les penyes de les Roques Arriades que hem vist suara.

Sortim de la cova, si és que ens hi havíem atrevit a entrar perquè ara s'hi entolla aigua de pluja i no fa goig de posar-hi els peus; continuem caminant. En havent passat per tota la boca de la cova, la paret de pedra es va fent més alta. A la part de dalt de la roca, dins d'una finca particular, hi ha les restes d'un antic fortí de defensa. Per tant, no ens ha d'estranyar que d'aquest sector en diguem Sota el Fortí.

Aquí, i oblidant de moment la qüestió dels topònims, que és el que ens porta, no podem deixar d'esmentar un episodi gairebé oblidat que va ocórrer als anys quaranta del segle passat.

A un fabricant de Terrassa (em sembla) descendent de la Torre i fill d'un pagès que es deia —o li deien— el Llapis, se li va ocórrer d'aprofitar el moviment de les onades per produir energia, ja que en aquelles anyades de misèria de la postguerra n'estàvem molt faltats i sofríem greus restriccions elèctriques. En unes petites proves que l'“inventor” havia instal·lat a l'Antina, davant del barri de pescadors, havia aconseguit que un llumet d'una petita bombeta elèctrica brillés tota la nit —i cada nit— amb l'energia produïda pel moviment de balanç de les ones.

Va instal·lar en aquest indret on ens trobem de Sota el Fortí un gros davantal de planxa de ferro de quatre o sis mil·límetres de gruix i d'un parell de metres quadrats,

penjat per dues robustes frontisses fixades a la paret de la roca, i submergit en un pas entre paret i penya on l'onada hi regolfava i prometia moviment pel gros davantal. Va afegir a la planxa un braç que transmetia el moviment de vaivé a una bomba d'aquelles de palanca que permetia pujar l'aigua del mar a dalt d'aquest pla de Sota el Fortí on som. Va fer-hi amb unes quantes rajoles un petit embassament i amb tota solemnitat es va inaugurar l'invent amb l'assistència de les autoritats locals i el senyor rector, que ho va beneir.

Aquell dia un fresquet vent de llebeig movia el mar justet perquè el davantal anés oscil·lant compassadament i un rajolí com el del broc petit del càntir queia alegrement a la petita bassa. L'inventor, cofoi, va oferir gratuïtament, a les autoritats de la Vila, el profit de l'invent perquè es fes a gran escala fins poder abastir d'electricitat la Torre, que ell tant estimava, bla, bla, bla.

Van venir dies de bonança. Durant una quinzena el davantal va penjar immòbil. El desànim es va començar a apoderar de l'inventor i de la parròquia. "Potser és massa sòlid, massa pesant". "Seria millor fer-ne uns quants de més petits i més lleugers". Tothom hi deia la seva. De sobte la cosa es va animar. Va començar a entrar el llevant. Es va moure un animat onatge que desvetllava el rajolí a empentes intermitents i feia més aviat l'efecte que no assenyalava res de bo. La mar anava a més fins a esdevenir un fort temporal. El davantal anava com a boig. Es va torçar el braç de la palanca. Les frontisses gemegaven audiblement malgrat el soroll del temporal i després de tota una nit en semblants condicions a l'endemà encara vam poder veure per poca estona el davantal abonyegat penjant d'una sola frontissa. El davantal va anar al fons i va desaparèixer. Les frontisses també. Van quedar com a pòstums vestigis escasses restes de la petita bassa. Potser encara en trobarem alguna mostra si ho busquem. Han estat molts els que han provat de domesticar el mar i han acabat en fracassos. M'ha semblat adient, del roquer estant, recordar la petita aventura de la màquina del Llapis.

Passat aquest replà de Sota el Fortí, la roca baixa abruptament i forma com un amfiteatre. Aquest "amfiteatre" moria a la part baixa a nivell del mar. S'hi podia baixar còmodament per pescar-hi o fins i tot per fer-hi un capbussó. D'aquest punt en dèiem inexplicablement el Pet d'Ovella. Raonant amb el meu pare i els meus oncles, vells pescadors de canya i habituals clients del paratge, vaig voler creure que podia haver estat en un principi Pell d'Ovella i que a través de moltes generacions de transmissió oral s'havia transformat. La baixada fins a l'aigua acabava amb un replà extens d'uns quants metres quadrats banyats constantment per un gruix de poc menys d'un pam d'aigua, en bonança, poblat d'unes herbes aquàtiques en forma de pomells de mig pam d'alçada de color marró fosc. Podia semblar una pell d'ovella negra. D'altra banda, en aquell racó pedregós i àrid era molt poc probable que hi hagués anat a petejar cap ovella de debò.

A propòsit de l'aridesa de l'indret que diem, cal precisar que actualment gràcies al port, que n'ha allunyat la mar i els ruixims i l'efecte del xaloc que abans llançava la sal sobre els pocs vegetals que s'atrevien a treure el nas entre roques, ara hi ha una verdor sorprenent de pins, ginestes, botges, fonoll marí i herbes de diverses menes en tot el trajecte del roquer que queda a recer del port.

A la banda de garbí de l'espai que descrivim, hi ha l'inici d'una cova ara plena de rocs i runa que comunica per sota del gros massís rocós a l'altra banda del que anomenem el cap Gros, del qual ens ocuparem tot seguit. Abans, però, si ens hi volem enfilar, pujant hi trobarem un lloc que convida a seure. Hi ha unes escaletes i replans que ofereixen seient per a qui no tingui pressa. Aquestes escaletes les va anar modelant amb maceta i escarpra amb una bona fe digna del millor elogi el Jaume Peig, mariner i pescador d'ofici, quan d'aquí estant s'hi podia pescar. La comoditat que oferia el lloc li va merèixer el nom del Balconet. Tenim a sota una vista del port. L'altre costat d'aquest punt de repòs fa una raconadeta, antany de bon atractiu per als pescadors de canya, on des de molt jovenet havia passat moltes hores amb la canya a la mà, no somniant truites, però sí algun sard que fos tan amable i infeliç de mossegar l'ham.

D'aquí ens hem d'enfilar més amunt per arribar al cim del cap Gros. Actualment hi ha una ruta per fer aquesta passejada limitada i guiada per un passamà de corda

Imatge del cap Gros de principis del segle XX. Col·lecció David Morlà

per evitar que algú es despisti i prengui mal i que ens impossibilita d'apropar-nos a la vora del precipici. Ho continuaré explicant com si encara no hi hagués cap impediment. No obstant això, a la punta del cap no cal que hi anem. Abans feia com un clot que t'oferia refugi al cim de l'antiga i rellevant punta, fins i tot en dies de vent, i era agradable de fer-hi estada. Malauradament, amb les obres del port, i no sé si amb prou encert, la punta del cap va ser esmotxada i arrodonida. Ara més val no acostar-nos-hi. És perillós i ha perdut tot l'encant.

Al'altra banda del cap Gros, fa —o, més ben dit, feia— el mar una ampla entrada d'uns cent metres plena de grosses penyes entre les quals el mar escumjava en dies de mar grossa i que en bonança oferia infinitat de racons on pescar i agafar marisc. Hi havia diverses coves, unes en sec i altres que rebien les onades. Un atractiu afegit era que o s'hi anava per mar o s'havia de baixar fent un exercici d'escalada per la paret de roca en una alçada potser de vint metres, impressionant per als no iniciats. Ara ho podem visitar seguint la passejada que anàvem fent per la vorera i seguint el roquer per la part de sota. De tota aquesta raconada en dèiem Sota el Cap Gros.

Al final de la raconada s'acaba també el port. A partir d'aquí, la mar torna a batre contra el roquer. Precisament allí on comencem a veure que el penya-segat rep les onades a la base, si ho mirem des del cap Gros si fa o no fa, el perfil de l'espadat ens sembla la fesomia del cap d'un frare, tot i que ara amb el dic que tanca el port per ponent perdem la visió del que componia boca i barbeta del suposat frare. Restava visible el front que s'allarga amunt vestit amb la caputxa. Per això, de l'indret en diem el Frarot. A sota mateix del Frarot, per la banda de garbí, hi ha una cova a nivell de l'aigua que no té gaire importància. És poc fonda però es fa notar perquè amb la mar en la mica d'onatge de la calma i en el silenci de la nit hi retruny, com un tro llunyà audible de dalt estant.

Des del cap Gros voregem la grossa raconada i passem pel damunt del Frarot mantenint tota la caminada ara per terreny bastant planer fins que arribem en un punt on s'havia extret pedra molts anys endarrere. Una part de la roca retallada en espais cúbics formant paret ens barra el pas. Ens hi hem d'enfilar aprofitant els requadres dels buits que fan les pedres extretes i ens trobem a la part més alta d'aquesta part de roquer. Durant la guerra, el 1938, van desprendre's dues enormes penyes que formaven un sortint que podia anomenar-se punta i han quedat com a testimoni d'un bombardeig, potser no gaire proper, però que amb el retruny i vibració del terreny les va fer caure quan estaven potser prou madures. D'aquest lloc en diem la punta de la Llanxa, sense que es pugui entendre cap vincle amb una llanxa.

Un dia que hi passejava amb un foraster, i mirant una roca com un obelisc rudimentari acabat en punta que es dreçava separat de l'espadat enmig d'un roquissar submergit, i que per acció de l'erosió tenia la base molt reduïda a nivell de l'aigua,

molt visible dins del mar de lluny estant, el foraster em va fer notar que allò podia haver donat, pel seu aspecte, el nom de la punta de la Llança i ho vaig trobar molt encertat. És notable que a vegades els forasters ens fan adonar d'errors que hem sentit i acceptat tota la vida sense posar-los en consideració, i un arribat de fora sense prejudicis ens fa veure el que tenim davant del nas i no ho veiem.

La llàstima és que aquesta punta de llança es va trencar per la base tan debilitada, en un temporal en la dècada dels vuitanta del segle passat i va desaparèixer enfonsada enmig del roquer submergit que l'envolta.

Continuem caminant, ara descendint, apropant-nos a una raconada on entre rocs i penyes podem baixar, però abans d'arribar-hi, a mig camí veurem que, separat de la vora de l'espadat, hi ha com un forat cònic, a vegades molt visible i altres difícil de trobar, que en diem el Bufador. A nivell de l'aigua hi ha una grossa escltxa on, en diades de mar grossa, l'onada comprimeix l'aire que surt pel forat de dalt i fa saltar el pedruscall que hi cau. El bufar compassat audible i visible pel ruixim d'aigua que a vegades en surt se'ns presenta com l'alenar d'un monstre presoner del roquer. Si l'onatge és prou fort, fins i tot pel Bufador hi surt aigua polvoritzada.

Arribem a la raconada que dèiem per un camí abrupte que entre grans rocs ens porta a tocar de l'aigua. En diem el Codolar. Potser en un temps hi havia hagut còdols que en justificaven el nom. Ara la major part és la roca que s'endinsa pocs pams per sota l'aigua, amb clots i irregularitats que n'han fet la delícia de forasters poc iniciats per agafar musclos i barretets, eriçons i algun pop. Si hi hem baixat, n'haurem de sortir pel mateix lloc que hi hem entrat, si fa o no fa, perquè la paret que ens envolta no es pot escalar. De baix estant, veiem que per la part de garbí s'avança mar endins una punta rocosa que fa el punt del roquer més entrat al mar. És la punta de la Galera. No sabem d'on li pot venir el nom. Potser hi va embarrancar i s'hi va perdre una galera embarcació? O potser a algú se li va ocórrer que la seva forma recordava la d'una galera crustaci? D'aquesta punta ens hi havíem capbussat alguna vegada quan érem prou joves i amb prou poc seny.

A la banda de garbí de la punta i en el racó de la base hi ha una cova on s'ha d'entrar bussejant. L'entrada és per sota l'aigua i a l'interior hi ha una petita platja que rep la claror per una grossa escltxa que s'obre més amunt, cosa que permet també l'entrada fent una mica d'escalada. Aquesta cova no té nom com a cova. Els pescadors que l'usen com a senya fan referència a l'escltxa i en diuen l'Escltxa de la Galera. Cas que la visita la féssim amb barca, perquè les coves de dalt estant no es veuen, o nedant, a pocs metres de la cova que hem descrit ara mateix, hi trobarem una altra cova, molt més gran, que permet entrar-hi amb un gussi o un bot que no sigui gaire gros. Entrarem molt bé ajudant-nos de les mans i empenyent pels costats o per la volta que, drets a l'embarcació, arribem molt bé fins a la platgeta que hi ha

al fons. Cal portar una llanterna perquè la cova fa un recolze a l'entrada i es perd la claror. Entrar-hi nedant no té cap gràcia perquè a les fosques no veus res. S'havia dit que en èpoques de contraban, que per tota aquesta costa era molt habitual, aquesta cova, que en diem la cova de la Mula, hi havia jugat un paper important.

Continuem caminant altra vegada. Som a l'esplanada del far que van bastir precisament al pla on arrenca la base de la punta de la Galera. Caminem per un terreny pur rocós i relativament pla uns centenars de metres. Ens trobem ara que el cingle fa un replà, com un graó que baixa cosa d'uns dos o tres metres que s'allarga cap a garbí. A l'inici del replà, hi ha una grossa roca plana com una enorme llosa rodona d'uns quatre o cinc metres de diàmetre que s'aguanta dreta repenjada pel darrere a una roca que li dóna suport. De mar estant, es fa molt visible la cara plana i aproximadament rodona que li ha valgut el nom del Rellotge, com si en fos una esfera. Com que podia ser vista de lluny estant en mar, podia servir de senya per als pescadors i, per tant, era molt coneguda.

A partir d'aquí, si bé el terreny segueix planer, no sense irregularitats rocoses, va descendint gradualment i ens apropa a la platja del Canyadell, on podrem baixar pel pendent de la roca, si bé encara ens queda per comentar el que en diem la Bramadora.

Quan ja hem baixat i l'alçada que ens separa del nivell del mar no és de més d'uns cinc o sis metres, ens trobem damunt d'una ampla cova gairebé tota submergida amb un fons d'aigua de més de dos metres, entre diverses penyes i una volta de poca alçada sobre el nivell de l'aigua —cosa d'un metre—, de manera que amb mar grossa l'onada que aconsegueix comprimir la part d'aire que hi ha a dins fa com una bombolla que explota amb un soroll de tro tot projectant enfora una forta glopada d'aigua, ruixim i escuma. Queda justificat així el nom de Bramadora, més encara perquè aquest "bram" és més audible de mar estant i de lluny. Podem afegir encara que com que la volta de la cova és relativament prima, en fer explosió la bombolla, la roca de la volta rep una vibració que qui s'hi ha assegut a sobre rep una sacsada petitíssima però prou notable per tenir un ensurt si no s'ho espera.

Poc més enllà, fent una petita punta, comença l'entrada que ens porta fins a la platja. Gairebé a nivell del mar hi ha les restes d'haver-hi extret blocs de pedra, una petita pedrera, que qui sap quan i cap a on van fer cap els carreus que es devien embarcar per fer algun petit port, embarcador o moll potser dels romans a la veïna platja d'Altafulla per a les riques vil·les romanes de l'indret.

La platja del Canyadell, amb els seus poc més de cent metres, separa els dos termes de Torredembarra i d'Altafulla. Aquí acabem la caminada.